Plenul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova

HOTĂRÂRE

Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei electorale

Sarcina de bază a instanţelor judecătoreşti, în vederea realizării drepturilor constituţionale ale cetăţenilor de a alege şi de a fi ales, exprimate prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, constă în asigurarea examinării prompte şi efective a litigiilor ce decurg din dreptul electoral.

Ţinând cont de chestiunile abordate de către instanţele judecătoreşti la soluţionarea litigiilor electorale, în scopul aplicării corecte şi uniforme a legislaţiei, Plenul Curţii Supreme de Justiţie, în temeiul art. 2 lit. d), art. 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiţie, art. 17 din Codul de procedură civilă, prin prezenta hotărâre, oferă următoarele explicaţii:

Prevederi generale

1.Instanţele de judecată, la examinarea litigiilor electorale, se vor conduce nemijlocit de prevederile Constituţiei Republicii Moldova, Codului electoral, Codului de procedură civilă, Legii contenciosului administrativ, de prevederile altor acte normative, precum şi de prevederile tratatelor internaţionale, la care Republica Moldova este parte.

La soluţionarea chestiunii ce vizează aplicarea tratatelor internaţionale, instanţele de judecată se vor conduce de prevederile Legii privind tratatele internaţionale ale Republicii Moldova nr. 595-XIV din 24.09.1999 şi ale Convenţiei de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23.05.1969.

Lista actelor normative, atât cu caracter naţional, cât şi internaţional, care reglementează raporturile juridice nominalizate, este prezentată în anexă.

2.Litigiul electoral poate fi definit ca un conflict care are la bază motive electorale şi constituie obiectul unui proces judiciar. În acelaşi timp, prin litigii electorale se va avea în vedere nu numai conflictele ce ţin de competenţa instanţelor de judecată, ci orice conflict apărut în cadrul organizării sau desfăşurării alegerilor, referendumului şi care poate fi examinat, în limitele competenţei sale, şi de organele electorale.

Apariţia litigiului, de obicei, este condiţionată de existenţa unei presupuse încălcări a legislaţiei electorale care, în opinia persoanelor ce se consideră lezate în anumite drepturi sau libertăţi, pot influenţa rezultatele alegerilor sau împiedica alegătorii să-şi exercite liber dreptul la vot sau dreptul de a fi ales.

3.Conform art. 14 din Codul electoral, sistemul organelor electorale ale Republicii Moldova este format din Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripţie şi Birourile Electorale ale secţiilor de votare.

Comisia Electorală Centrală, potrivit art. 16 din Codul electoral, este persoană juridică, ale cărei atribuţii sunt stabilite de art. 22, 26 din Codul electoral.

Reieşind din prevederile art. 27, 29, 29^1 din Codul electoral, Consiliile şi birourile electorale sunt organe temporare, care se constituie înainte de scrutin şi îşi încheie activitatea după confirmarea legalităţii alegerilor şi publicarea rezultatelor finale. Acestea exercită atribuţii prevăzute de art. 28, 30 din Codul electoral.

4.În sensul art. 18 alin. (3), 65, 68 din Codul electoral, Comisia Electorală Centrală şi organele electorale ierarhic inferioare emit acte administrative cu caracter individual sau normativ, care pot fi supuse controlului legalităţii, în ordinea contenciosului administrativ.

De asemenea, pot fi contestate, în ordinea contenciosului administrativ, acţiunile/inacţiunile concurenţilor electorali, ale Comisiei Electorale Centrale, ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului, ale radiodifuzorilor şi mijloacelor de informare în masă scrise privind reflectarea campaniei electorale.

În lumina celor menţionate se reţine că toate litigiile cu caracter electoral urmează a fi examinate în ordinea contenciosului administrativ, deoarece cerinţele înaintate în instanţa de judecată întru apărarea drepturilor electorale sunt cerinţe care rezultă din raporturi administrative şi, ţinând cont de specificul lor, necesită a fi examinate şi soluţionate în termene foarte restrânse.

Această procedură, fiind un mecanism de consolidare şi asigurare a respectării drepturilor electorale ale cetățenilor, mai poate fi denumită şi contencios electoral.

În cazul alegerilor, iniţierii unui referendum, acţiunile/inacţiunile administraţiei publice locale, legate de întocmirea şi autentificarea listelor de subscripţie, la fel, urmează a fi examinate şi soluţionate în procedura contenciosului administrativ cu caracter electoral.

Cerinţele privind apărarea onoarei şi demnităţii concurenţilor electorali nu constituie obiect de examinare în contenciosul electoral, acestea urmând a fi examinate şi soluţionate conform prevederilor Legii cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010, intrată în vigoare la 09.10.2010.

5.Ţinând cont de dispoziţiile art. 18, 65 alin. (4) din Codul electoral, la actele administrative ale organelor electorale se referă actele emise de către acestea, sub formă de hotărâre sau decizie.

Prin acţiunile organelor electorale se va avea în vedere manifestarea de voinţă a acestora, care nu îmbracă forma unui act administrativ, dar care a fost manifestată, în legătură cu exercitarea anumitor atribuţii stabilite prin lege legate de organizarea şi desfăşurarea oricărui tip de scrutin.

Prin inacţiunile organelor electorale se va subînţelege neexecutarea de către acestea a atribuţiilor sale în conformitate cu prevederile legale.

Prin eschivarea de la adoptarea unei soluţii, care este o formă a inacţiunii, se va avea în vedere situaţia în care organul electoral, deşi, în virtutea legii, era obligat să examineze anumite chestiuni şi să ia act de decizie, a evitat să execute aceste obligaţiuni.

6.Conform izvoarelor de drept electoral, calitatea de subiect al raporturilor juridice electorale o poate avea organele electorale, concurenţii electorali şi reprezentanţii acestora, observatorii, mijloacele de informare în masă, autorităţile publice, partidele, alte organizaţii social-politice, grupurile de iniţiativă, candidaţii desemnaţi, precum şi cetăţenii (alegătorii).

Aceste subiecte de drept se bucură de un anumit volum de drepturi şi obligaţii în perioada alegerilor sau referendumului şi, respectiv, se pot adresa în instanţele judecătoreşti, pentru apărarea unui drept subiectiv, recunoscut de lege, pe care, în opinia lor, îl consideră lezat.

7.La determinarea faptului, dacă cetăţeanul beneficiază de drepturile electorale, a căror apărare o solicită în instanţa de judecată, se va lua în consideraţie următoarele circumstanţe.

Dreptul de a alege (drept electoral activ), dreptul de a fi ales (drept electoral pasiv), la fel, şi dreptul de a participa la referendum aparţine doar cetăţenilor Republicii Moldova, care au atins vârsta de 18 ani (art. 38 din Constituţia RM, art. 11, 12 din Codul electoral).

În sensul prevederilor legale, adresarea întru realizarea drepturilor electorale urmează a fi însoţită de dovada deţinerii cetăţeniei Republicii Moldova.

Potrivit art. 53 din Codul electoral, dovada cetăţeniei Republicii Moldova se face prin prezentarea actului de identitate. Actele, prin care se confirmă cetăţenia, sunt arătate în art. 5 din Legea cetăţeniei RM nr. 1024-XIV din 02.06.2000.

În acelaşi timp, legislatorul, prin prisma art. 13 din Codul electoral, a prevăzut anumite situaţii, în care cetăţeanului i se poate restricţiona aceste drepturi electorale.

Cu toate acestea, limitarea drepturilor electorale, în temeiul normei enunţate, având în vedere jurisprudenţa CEDO, urmează a fi argumentată şi justificată pe temeiuri rezonabile şi obiective (a se vedea cauza *Murat Vural c. Turciei*, hotărârea din 21.10.2014, cauza *Alajos Kiss c. Ungariei*, hotărârea din 20 mai 2010 etc.).

8.Cetăţenii sunt în drept să se adreseze în instanţa de judecată întru apărarea dreptului electoral activ, de exemplu, în cazurile legate de incorectitudinea întocmirii listelor electorale, în cazurile de neprezentare a informaţiei solicitate, în cazurile în care au fost lipsiţi de posibilitatea de a vota în circumscripţia electorală.

De asemenea, cetăţenii pot să solicite şi apărarea dreptului electoral pasiv, în cazul în care consideră că le este lezat acest drept (ex.: contestarea refuzului privind înregistrarea în calitate de concurent electoral, candidat în alegeri).

E de menţionat că dispunerea cetăţeanului de dreptul electoral activ este condiţionată de rând cu alte circumstanţe şi de situaţia în care domiciliul

cetăţeanului trebuie să se afle în raza circumscripţiei electorale, deoarece schimbarea domiciliului sau a reşedinţei, fără respectarea condiţiilor prevăzute de art. 39 alin. (7) şi (8) din Codul electoral, îl poate priva pe alegător de exercitarea dreptului de a alege.

Domiciliul este locul de trai permanent al unei persoane, confirmat în buletinul de identitate (art. 1 din Codul electoral).

Declaraţia de şedere – procedura prin care cetăţeanul cu drept de vot declară locul aflării sale în ziua alegerilor (art. 1 din Codul electoral).

Dreptul electoral pasiv poate fi realizat, chiar dacă reşedinţa cetăţeanului nu se află în raza circumscripţiei electorale, cu excepţia cazurilor în care acest drept este restricţionat, în condiţiile prevăzute de lege.

9.În baza art. 4 alin. (1) pct. 7 din Legea taxei de stat nr. 1216 din 03.12.1992, art. 85 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă, reclamanţii, în procedura de contencios electoral, sunt scutiţi de plata taxei de stat.

Competenţa instanţelor judecătoreşti

10.Raporturile juridice, generate de conflictele electorale, implică declanşarea unui mecanism legal de soluţionare a acestora, care este determinat de Codul electoral, Legea contenciosului administrativ şi Codul de procedură civilă.

Astfel, în conformitate cu art. 33^1 din Codul de procedură civilă, art. 65, 66 din Codul electoral, competente în judecarea litigiilor electorale sunt judecătoriile şi Curtea de Apel Chişinău.

11.Judecătoriile, ca instanţe de contencios administrativ, examinează şi soluţionează:

- contestaţiile împotriva hotărârilor, acţiunilor/inacţiunilor consiliilor/birourilor electorale;
- contestaţiile cu privire la reflectarea campaniei electorale de către mijloacele de informare în masă scrise (art. 65 alin. (3) din Codul electoral);
- cererile cu privire la refuzul radiodifuzorilor locali de a difuza sau de a publica, în condiţiile legii, publicitatea electorală, contra plată sau gratuit;
- cererile cu privire la renumărarea voturilor în alegerile locale;
- cererile privind anularea înregistrării concurenţilor electorali în alegerile locale (art. 69 alin. (4) din Codul electoral);
- contestaţiile împotriva neincluderii alegătorilor în listă sau excluderii din ea, precum şi împotriva altor erori comise la înscrierea datelor despre alegători (art. 40 alin. (2) din Codul electoral).

Conform art. 135 din Codul electoral, judecătoriile, ca instanţe de contencios administrativ, confirmă sau infirmă legalitatea alegerilor locale şi validează mandatele consilierilor şi primarilor aleşi. De asemenea, confirmă şi lista candidaţilor supleanţi.

Pe lângă aceasta, prevederile art. 197 din Codul electoral stabilesc că instanţa de judecată va confirma sau va infirma legalitatea efectuării referendumului local şi rezultatele acestuia.

Este de competenţa judecătoriei, potrivit art. 181 alin. (2) din Codul electoral, şi înregistrarea grupului de iniţiativă privind iniţiativa de desfăşurare a referendumului local pentru revocarea primarului.

12. Curtea de Apel Chişinău, ca primă instanţă, judecă:

- litigiile ce ţin de contestarea actelor Comisiei Electorale Centrale şi Consiliului Coordonator al Audiovizualului cu privire la organizarea şi desfăşurarea alegerilor;
- litigiile privind contestarea actelor (hotărârilor) Comisiei Electorale Centrale şi Consiliului Coordonator al Audiovizualului, în cazul adoptării unor decizii noi, în baza cererii prealabile a persoanei interesate;
- litigiile privind refuzul radiodifuzorilor naţionali de a difuza sau, respectiv, de a publica publicitatea electorală în campania electorală pentru alegeri parlamentare, prezidenţiale şi referendumuri republicane;
- cererile de anulare a înregistrării concurenţilor electorali, în cazul alegerilor parlamentare, prezidenţiale (art. 69 alin. (4), 105 din Codul electoral).

În temeiul art. 197 alin. (1) din Codul electoral, legalitatea referendumului local din mun. Chişinău şi rezultatele acestuia se examinează de către Curtea de Apel Chişinău.

13. Pricinile de contencios electoral se vor examina în conformitate cu norma de competenţă teritorială generală, cuprinsă în dispoziţia art. 38 din Codul de procedură civilă.

În sensul acestei norme, acţiunea se intentează în instanţa (în oricare din sediile instanţei) de la domiciliul/sediul pârâtului.

Conform art. 66 alin. (2) din Codul electoral, în cazul alegerilor locale, hotărârile consiliilor electorale asupra contestaţiilor ce vizează acţiunile/inacţiunile concurenţilor electorali pot fi atacate în instanţa de judecată, în a cărei rază teritorială se află consiliul respectiv.

14.În ceea ce priveşte competenţa instanţelor judecătoreşti din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, în materie electorală, se reţine că, potrivit art. 66 din Codul electoral al Găgăuziei (Legea nr. 60 din 31.07.2015), raportat la prevederile art. 65, 66 din Codul electoral al Republicii Moldova, în perioada electorală din acest teritoriu:

- contestaţiile împotriva acţiunilor/inacţiunilor şi hotărârilor consiliilor şi birourilor electorale, împotriva acţiunilor/inacţiunilor concurenţilor electorali se vor examina de către judecătorii;
- contestaţiile împotriva acţiunilor/inacţiunilor şi hotărârilor Comisiei Electorale Centrale a Găgăuziei se vor examina, ca primă instanţă, de către Curtea de Apel Comrat.

15.Renumărarea voturilor în alegerile parlamentare şi prezidenţiale nu este de competenţa instanţelor judecătoreşti, aceasta îi revine Curţii Constituţionale, care este abilitată prin lege să confirme sau să infirme legalitatea alegerilor parlamentare, cât şi a celor prezidenţiale.

De asemenea, potrivit art. 167 din Codul electoral, Curtea Constituţională confirmă sau infirmă, printr-o hotărâre, rezultatele referendumului republican.

Contestaţiile. Procedura prealabilă. Procedura judiciară de examinare a contestaţiilor

16.Prevederile art. 65 din Codul electoral stipulează că instanţa de judecată poate fi sesizată printr-un act de procedură denumit contestaţie.

Totodată, Codul electoral pentru sesizarea instanţei de contencios administrativ mai foloseşte şi noţiunea de cerere.

Legea contenciosului administrativ şi Codul de procedură civilă utilizează noţiunea de cerere de chemare în judecată.

Indiferent de faptul cum este denumit actul de procedură, prin care este sesizată instanţa de contencios administrativ, el trebuie să corespundă exigenţilor prevăzute de art. 166 şi 167 din Codul de procedură civilă pentru cererea de chemare în judecată, precum şi cerinţelor stabilite de art. 65 alin. (1) şi (5) din Codul electoral.

În situaţia în care cererea de chemare în judecată nu întruneşte exigenţele prevăzute de lege, judecătorul, în dependenţă de caz, va întreprinde una din măsurile prevăzute de art. 171 alin. (1) din Codul de procedură civilă – nu va da curs cererii, art. 170 din Codul de procedură civilă – va restitui cererea de chemare în judecată sau, în conformitate cu art. 169 din Codul de procedură civilă – va refuza primirea cererii.

17.Concomitent, prevederile art. 65 alin. (1) din Codul electoral în coroborare cu prevederile art. 66 alin. (1) al acestui cod condiţionează soluţionarea de către instanţele de contencios administrativ a contestaţiilor depuse împotriva hotărârilor consiliilor şi birourilor electorale, acţiunilor/inacţiunilor acestora şi ale concurenţilor electorali, printr-o procedură prealabilă, care se realizează în faţa organelor electorale ierarhic superioare, cu excepţia contestaţiilor ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor, depuse la biroul electoral în ziua alegerilor.

Actele Comisiei Electorale Centrale şi ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului cu privire la organizarea şi desfăşurarea alegerilor se contestă în instanţa de judecată, fără respectarea procedurii prealabile (art. 66 alin. (3) şi art. 65 alin. (4) din Codul electoral).

Conform art. 65 alin. (3) din Codul electoral, actele radiodifuzorilor (în sensul Codului audiovizualului al RM, aprobat prin Legea nr. 260-XVI din 27.07.2006), aflaţi sub jurisdicţia Republicii Moldova, cu privire la reflectarea campaniei electorale, pot fi contestate, cu cerere prealabilă, în Consiliul Coordonator al

Audiovizualului, iar actele mijloacelor de informare în masă scrise se contestă direct în instanţa de contencios administrativ.

Publicitatea electorală în reţeaua internet şi prin intermediul telefoniei mobile poartă caracterul unei publicităţi electorale în masă scrisă.

Contestaţiile legate de listele electorale (privind neincluderea sau excluderea alegătorului din lista electorală, precum şi alte incorectitudini din listele electorale) se examinează de către organele electorale respective, în decurs de 24 de ore, iar refuzul de corectare sau includere în lista electorală poate fi contestat de subiecţii interesaţi în instanţa de contencios administrativ, cu respectarea procedurii prealabile (art. 40 din Codul electoral).

Este de principiu, ca la primirea cererii de chemare în judecată, judecătorul să verifice faptul respectării procedurii prealabile de soluţionare a litigiului, pe cale extrajudiciară, dacă legea nu prevede altfel. Nerespectarea procedurii prealabile constituie temei de restituire a cererii de chemare în judecată, în conformitate cu art. 170 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă.

18.Dat fiind faptul că legislaţia în vigoare învesteşte nu numai instanţele judecătoreşti cu competenţa de a examina şi soluţiona conflictele electorale, ci şi organele electorale, se menţionează că procedura detaliată de examinare a contestaţiilor în faţa organelor electorale este reglementată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3353 din 20 iulie 2010 cu privire la aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare şi soluţionare a contestaţiilor de către organele electorale în perioada electorală.

Conform pct. 2 al acestui Regulament, contestaţia este definită ca o cerere, în formă scrisă, de anulare sau revizuire a unui act, a unei hotărâri sau de contestare a legalităţii acţiunilor/inacţiunilor organelor electorale sau a concurenţilor electorali, după caz, a participanţilor la referendum, de reclamare a încălcării Codului electoral.

19.Ţinând cont de faptul că prevederile art. 67 din Codul electoral impun termene restrânse de examinare a litigiilor electorale, judecătorul decide primirea cererii de chemare în judecată, în ziua depunerii ei. Tot în această zi, se înmânează pârâtului copia cererii şi a actelor anexate la cererea reclamantului, iar, în caz de imposibilitate – a doua zi, cu excepţia cazurilor când pricina se examinează în ziua primirii ei. Părţile vor fi chemate la prima prezentare, de regulă, în ziua fixată pentru dezbaterile judiciare.

20.În baza art. 32 alin. (7) din Codul electoral, judecătorii desemnaţi în componenţa consiliilor electorale nu pot examina litigiile cu caracter electoral din circumscripţia respectivă, începând cu data formării consiliului.

21.Luând în consideraţie circumstanţele concrete ale cauzei, judecătorul soluţionează, în conformitate cu art. 183, 185 din Codul de procedură civilă, chestiunea cu privire la componenţa participanţilor la proces, adică cu privire la

părţile procesului, a altor persoane care pot interveni în proces alături de părţile procesului.

Referitor la calitatea procesuală a participanţilor la proces se reţine că, în pricinile electorale în care se contestă actele administrative, acţiunile/inacţiunile organelor electorale, în calitate de pârât participă organul electoral, ale cărui acte, acţiuni/inacţiuni se contestă, precum şi organul ierarhic superior care a examinat şi a respins cererea prealabilă.

În cazul în care se contestă decizia consiliului local al autorităţii reprezentative a unităţii administrativ-teritoriale cu statut special, privind desfăşurarea referendumului local pentru revocarea primarului, în calitate de pârât va fi atras consiliul local respectiv sau autoritatea reprezentativă a unităţii administrativ-teritoriale cu statut special, precum şi primarul, a cărui revocare se solicită prin referendum, iar în celelalte cazuri – autoritatea ce a refuzat stabilirea datei referendumului local.

În cauzele electorale în care se contestă acţiunile concurentului electoral sau se solicită anularea înregistrării concurentului electoral, acţiunea se înaintează şi împotriva candidatului înregistrat sau a partidului, ale cărui liste de candidaţi au fost înregistrate în ordinea stabilită de lege.

22. La examinarea cererii privind refuzul autorităţii administraţiei publice locale de a înregistra grupul de iniţiativă pentru desfăşurarea referendumului local, în condiţiile art. 177 alin. (1) din Codul electoral, calitatea de pârât o are autoritatea publică locală, pricina urmând a fi examinată în procedura contenciosului administrativ.

În ceea ce priveşte înregistrarea grupului de iniţiativă pentru desfăşurarea referendumului local de revocare a primarului în temeiul art. 177 alin. (2) din Codul electoral, se reţine că, în situaţia dată, atribuţia de a înregistra grupul de iniţiativă enunţat îi revine instanţei de judecată.

Astfel, potrivit art. 181 alin. (2) din Codul electoral, chestiunea cu privire la înregistrarea grupului de iniţiativă se examinează de către instanţa de judecată prin prisma art. 279 alin. (2) din Codul de procedură civilă **în procedura specială.**

În conformitate cu art. 280 alin. (2) din Codul de procedură civilă, calitatea de participant la proces o vor avea petiţionarul şi persoana interesată, precum şi reprezentanţii organizaţiilor.

La examinarea cererii privind înregistrarea grupului de iniţiativă pentru desfăşurarea referendumului local de revocare a primarului, întru respectarea dreptului constituţional al cetăţeanului de a participa la referendum, instanţa de judecată va verifica dacă cererea se încadrează în condiţiile stabilite de Codul electoral. În cazul în care aceasta corespunde prevederilor legale şi având în vedere faptul că în această situaţie nicicum nu este atins dreptul primarului de a fi ales, deoarece votul încrederii sau neîncrederii faţă de primar urmează a fi acordat de către alegători abia la referendum, precedat de colectarea numărului necesar de semnături pentru a se desfăşura referendumul, instanţa de judecată va dispune

înregistrarea grupului de iniţiativă pentru desfăşurarea referendumului local de revocare a primarului.

În hotărârea de înregistrare, instanţa de judecată va indica cerinţele prevăzute de art. 181 alin. (3) din Codul electoral.

În situaţia în care cererea formulată nu întruneşte condiţiile prevăzute de Codul electoral, instanţa va refuza înregistrarea acestui grup.

23.În cazul contestării de către un candidat înregistrat a hotărârii organului electoral cu privire la înregistrarea unui alt candidat în aceeaşi circumscripţie, instanţa de judecată va soluţiona, în conformitate cu prevederile legale procedurale, chestiunea privind atragerea în proces a acestui candidat, având în vedere faptul că pot fi atinse interesele lui.

24. Reclamantul este acela care declanşează litigiul, adică orice persoană care se consideră lezată într-un drept subiectiv recunoscut de lege. Aici însă este de reţinut că, în anumite cazuri, legislaţia determină cercul de persoane care au dreptul de a se adresa în instanţa de judecată cu cerinţe ce rezultă din raporturi juridice de drept electoral. De exemplu, prevederile art. 27 din Codul electoral reglementează procedura de constituire a circumscripţiilor electorale şi a consiliilor electorale de circumscripţie, fiind specificate persoanele care sunt în drept să înainteze candidaturile membrilor în componenţa consiliului electoral. Respectiv, refuzul includerii candidaturilor propuse în componenţa organului electoral va fi contestat de către persoanele care dispun de dreptul de a înainta aceste candidaturi (ex.: partidele politice) şi nu de persoana fizică propriu-zisă, a cărei candidatură a fost propusă.

Potrivit art. 67 alin. (4^1) din Codul electoral, concurenţii electorali îşi pot apăra interesele în instanţa de judecată, la examinarea contestaţiilor ce vizează acţiunile/inacţiunile şi hotărârile organelor electorale şi acţiunile/inacţiunile concurenţilor electorali, prin reprezentantul său desemnat, în conformitate cu art. 15 alin. (1) Cod electoral.

După cum se observă din textul citat, legislaţia electorală în aceste situaţii stabileşte instituţia reprezentării, normă care, prin natura sa juridică, nu vine în contradicţie cu prevederile art. 75 din Codul de procedură civilă, ci se completează reciproc.

25. Organele electorale, la fel, sunt în drept să se adreseze în instanţa de judecată în legătură cu încălcarea prevederilor legislaţiei electorale de către alţi subiecţi ai raporturilor juridice electorale. De exemplu, Comisia Electorală Centrală, în temeiul art. 69 din Codul electoral, în cazul alegerilor parlamentare, poate sesiza, conform regulii de competenţă, Curtea de Apel Chişinău, cu cerere, privind anularea înregistrării concurentului electoral, în legătură cu încălcarea prevederilor art. 38 alin. (2) lit. i), alin. (3) lit. a), art. 47 alin. (2^1) din Codul electoral. Cu o cerere similară se poate adresa şi consiliul electoral de

circumscripţie în instanţa judecătorească din raza acestei circumscripţii, în cazul alegerilor locale.

Faţă de cele prezentate se mai reţine că legislaţia electorală conţine în mod exhaustiv sarcinile concurentului electoral, în perioada alegerilor (parlamentare, prezidenţiale etc.), şi executarea lor, contrar prevederilor legale, poate duce la anularea înregistrării concurentului electoral.

Pe lângă aceasta, se va ţine cont de faptul că, după desfiinţarea consiliilor electorale de circumscripţie, drepturile procedurale ale acestora sunt preluate, prin succesiune, de către Comisia Electorală Centrală.

Astfel, în cazul în care, contrar prevederilor art. 135 alin. (3) din Codul electoral, instanţa de judecată, la adoptarea hotărârii, prin care a confirmat legalitatea alegerilor din circumscripţia electorală respectivă, indiferent din ce motiv nu a confirmat lista candidaţilor supleanţi, Comisia Electorală Centrală este în drept să solicite instanţei de judecată, în temeiul art. 250 din Codul de procedură civilă, art. 68 alin. (3) din Codul electoral, emiterea unei hotărâri suplimentare, prin care să fie confirmată lista candidaţilor supleanţi.

Cererile altor persoane care nu au fost parte în proces, privitor la omiterea confirmării listei candidaţilor supleanţi de către instanţa de judecată, vor fi adresate Comisiei Electorale Centrale şi, respectiv, în cazul în care există temeiuri justificative, aceasta va înainta instanţei de judecată cererea cu privire la confirmarea listei candidaţilor supleanţi.

26.Subiectului electoral, împotriva căruia a fost depusă contestaţia (pârâtul), în conformitate cu prevederile legale, îi revine sarcina probaţiei, acesta având posibilitatea de a-şi prezenta propria poziţie, de a aduce contraargumente în privinţa faptelor imputate, de a anexa probele corespunzătoare, de a depune referinţa în termenul acordat de instanţă.

În cazul nedepunerii referinţei şi a probelor în termenele indicate de judecată, pârâtul, personal sau prin reprezentantul legal, îşi va susţine poziţia în şedinţa de judecată.

Neprezentarea părţii, legal citate, în şedinţa de judecată, nu va împiedica examinarea contestaţiei.

Termenele de examinare a contestaţiilor. Termenele şi căile de atac ale hotărârilor judecătoreşti

27.Pornind de la prevederile art. 65, 66 din Codul electoral, acţiunile/inacţiunile organului electoral, concurentului electoral, hotărârile organului electoral, pentru care este prevăzută calea prealabilă de soluţionare a litigiului, pot fi contestate în instanţa de judecată, în termen de 3 zile calendaristice de la data expirării termenului de examinare a cererii prealabile.

Acţiunile/inacţiunile, hotărârile Comisiei Electorale Centrale, ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului, actele mijloacelor de informare în masă se

contestă în instanţa de judecată, la fel, în termen de 3 zile calendaristice de la data săvârşirii acţiunii/identificării inacţiunii sau adoptării hotărârii respective.

Hotărârile organelor electorale cu caracter normativ pot fi contestate atâta timp, cât ele produc efecte juridice.

Conform alin. (6) al art. 65 din Codul electoral, examinarea contestaţiilor privind finanţarea campaniilor electorale ale partidelor politice nu se supune termenelor de prescripţie prevăzute la art. 66-68.

28.Instanţa de judecată nu este în drept să refuze primirea cererii, din cauza omiterii termenului de adresare în judecată. Dacă instanţa de judecată, examinând circumstanţele litigiului, a constatat că termenul de adresare în judecată a fost încălcat din motive neîntemeiate, în acest caz respinge acţiunea, ca tardivă.

29.Termenele de examinare a contestaţiilor sunt specificate în art. 67 din Codul electoral.

Potrivit art. 67 alin. (1), (2) şi (3) din Codul electoral, contestaţiile privind acţiunile şi hotărârile Comisiei Electorale Centrale în perioada electorală se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

Contestaţiile privind acţiunile şi hotărârile consiliilor electorale de circumscripţie şi ale birourilor secţiilor de votare se examinează în termen de 3 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. Contestaţiile privind acţiunile/inacţiunile concurenţilor electorali se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. La examinarea contestaţiilor şi litigiilor, organele electorale/instanţele de judecată vor acorda prioritate celor care se referă la înregistrarea concurenţilor electorali şi la corectitudinea întocmirii listelor electorale.

Contestaţiile depuse la instanţele de judecată în ziua alegerilor se examinează în aceeaşi zi, iar contestaţiile împotriva hotărârii organului electoral cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor şi atribuirea mandatelor se examinează de către instanţa de judecată, concomitent cu confirmarea legalităţii şi validarea mandatelor.

30.Alin. (4) al art. 67 din Codul electoral prevede că programul instanţelor de judecată trebuie să fie organizat în aşa fel, încât contestaţiile să poată fi depuse şi examinate fără întârziere.

Nu împiedică examinarea cauzei şi nu constituie temei de încetare a procedurii judiciare cazul în care nu s-a reuşit examinarea şi soluţionarea litigiului până la expirarea termenului de examinare prevăzut de lege.

31.În temeiul art. 68 alin. (1) din Codul electoral, instanţa de judecată adoptă şi pronunţă hotărârea, în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă şi ale Legii contenciosului administrativ.

Potrivit art. 358 din Codul de procedură civilă, hotărârile pronunţate în primă instanţă de judecătorii, pot fi atacate cu apel, la curţile de apel de drept comun.

Faţă de această normă se reţine că dispoziţiile Codului de procedură civilă, legate de competenţa instanţelor judecătoreşti, după modificarea lui, prin Legea nr. 155 din 05.07.2012 (în vigoare din 30.11.2012), au suferit schimbări, deoarece, prin aceste modificări, s-au desfiinţat complet unele instanţe de judecată, care aveau competenţa de a examina anumite categorii de pricini, atribuite prin lege şi trecute în competenţa judecătoriilor, acestea obţinând plenitudine de competenţă. Acest fapt fiind axat pe **Recomandarea CoE nr. (95)5 privind introducerea şi îmbunătăţirea funcţionării sistemelor şi procedurilor de apel în materie civilă şi comercială** care statuează că „*chestiunile litigioase trebuie stabilite la nivelul primei instanţe. Toate cererile, faptele sau dovezile necesită a fi prezentate în faţa primei instanţe”.*

Astfel, conflictul legilor procedurale în timp urmând a fi soluţionate, potrivit **principiului imediatei aplicaţiuni a legii noi:** ultimul act normativ va guverna atât procesele în curs de judecată, cât şi cele născute din fapte anterioare noii legi, dar care au fost promovate după apariţia acesteia. Adică, cel din urmă act normativ urmăreşte să asigure o mai bună judecată, fapt ce impune aplicarea lui imediată, legea nouă nu aduce însă atingere actelor procedurale îndeplinite anterior intrării ei în vigoare. Or, normele Codului de procedură civilă, completate şi modificate prin Legea nr. 155, cu caracter de adoptare ulterioară, acoperă normele altor legi organice cu privire la competenţa instanţelor de judecată.

Cu toate acestea, problema jurisdicţională nu a fost exclusă, deoarece nu au fost modificate şi aduse în concordanţă cu dispoziţiile Codului de procedură civilă, prevederile referitoare la competenţă, într-un şir de legi speciale, inclusiv şi în Codul electoral. Cele menţionate se referă şi la situaţiile legate de exercitarea căilor de atac.

În baza art. 68 alin. (6) din Codul electoral, împotriva hotărârii instanţei de judecată poate fi depus un recurs în termen de 3 zile de la pronunţare.

Însă, ţinând cont de prevederile art. 2 alin. (2) din Codul de procedură civilă, potrivit cărora,… în caz de discordanţă între normele Codului de procedură civilă şi cele ale unei alte legi organice, se aplică reglementările legii adoptate ulterior şi, întru respectarea dispoziţiilor art. 358 din Codul de procedură civilă, care sunt nişte norme speciale în ceea ce priveşte organizarea şi desfăşurarea activităţii sistemului judecătoresc în procesele civile, hotărârile instanţei de judecată pronunţate de către judecătorii se vor contesta cu apel, la curţile de apel.

Aceasta se impune şi prin faptul că, în urma modificărilor enunţate, pricinile examinate în conformitate cu Legea contenciosului administrativ se supun căii de atac - apelul.

Recursul se va putea declara, numai după ce hotărârea instanţei de fond a fost atacată cu apel.

Ţinând cont de dispoziţiile art. 358 alin. (4) din Codul de procedură civilă, hotărârile Curţii de Apel Chişinău, Curţii de Apel Comrat (în cadrul scrutinului din

UTA Găgăuzia), pronunţate în primă instanţă, se vor contesta cu recurs, la Curtea Supremă de Justiţie.

Legislaţia electorală stabileşte termene restrânse de examinare a litigiilor electorale, de aceea, atât recursul, cât şi apelul se vor depune în termen de 3 zile de la pronunţare.

Apelul şi recursul se vor examina în termen de 3 zile de la primirea dosarului în cauză.

Pe lângă aceasta, se mai reţine că cererea de recurs trebuie să corespundă strict prevederilor art. 437 din Codul de procedură civilă, în special, alin. (1) lit. f) al acestui articol, în sens că nu se va admite depunerea recursului nemotivat.

Termenele restrânse de examinare a pricinilor cu caracter electoral condiţionează situaţia în care recursul se va depune, în mod obligatoriu, motivat, fiind arătate temeiurile de fapt şi de drept în baza cărora recurentul solicită modificarea sau desfiinţarea hotărârii atacate.

Depunerea recursului nemotivat constituie temei de restituire a cererii de recurs, în conformitate cu prevederile art. 438 din Codul de procedură civilă, instanţa restituind cererea, printr-o încheiere nesusceptibilă de atac, în termen de 5 zile.

Confirmarea legalităţii alegerilor locale. Declararea alegerilor locale nule sau a referendumului local

32.Pentru confirmarea (infirmarea) legalităţii alegerilor locale, validarea mandatelor consilierilor, primarilor aleşi şi confirmarea listelor candidaţilor supleanţi, în sensul art. 59, 62 şi 135 din Codul electoral, consiliile electorale de circumscripţie de nivelul întâi şi doi, inclusiv consiliul electoral de circumscripţie al mun. Chişinău, vor prezenta judecătoriei din raza lor de activitate următoarele documente:

- buletinele de vot valabile;
- câte un exemplar al proceselor-verbale cu privire la rezultatele alegerilor şi al rapoartelor consiliilor electorale de circumscripţie şi ale birourilor electorale ale secţiilor de votare;
- formularul special de numărare a voturilor;
- toate contestaţiile, însoţite de hotărârile adoptate şi nota informativă cu privire la soluţionarea lor, iar, în cazul alegerilor locale generale – şi listele consilierilor aleşi, listele candidaţilor supleanţi, şirurile descrescătoare pentru fiecare circumscripţie electorală;
- buletinele de vot nevalabile şi anulate;
- consimțământul candidatului în scris.

33.Potrivit legislaţiei electorale, în special, art. 68 alin. (2) din Codul electoral, raportul adresat instanţei de judecată trebuie să conţină strict solicitarea cu privire *la confirmarea legalităţii alegerilor şi validarea mandatelor consilierilor şi primarilor aleşi, precum şi confirmarea listei candidaţilor*

supleanţi. Din considerentul normei enunţate, cât şi a prevederilor art. 135 alin. (3) din Codul electoral, instanţa de judecată urmează să adopte o hotărâre, prin care va confirma legalitatea alegerilor din circumscripţia electorală respectivă, va valida mandatele consilierilor şi primarilor aleşi şi, totodată, va confirma şi lista candidaţilor supleanţi.

Potrivit art. 68 alin. (3) din Codul electoral, în cazul în care instanţa de judecată a stabilit legalitatea alegerilor, însă în procesele-verbale au fost depistate greşeli de calcul, instanţa, din oficiu sau la cererea părţilor procesului judiciar, anulează, integral sau în parte, procesul-verbal şi exclude concurentul electoral care a obţinut un număr mai mic de voturi valabil exprimate, înlocuindu-l cu alt concurent electoral care a obţinut un număr mai mare de voturi valabil exprimate în şirul descrescător.

În sensul acestei dispoziţii legale, instanţa de judecată, până la pronunţarea hotărârii judecătoreşti, este împuternicită de verificarea tuturor materialelor prezentate, întru confirmarea legalităţii alegerilor şi validarea mandatelor, precum şi confirmarea listelor de candidaţi supleanţi, respectiv, fiind în drept de a solicita prezentarea actelor şi probelor suplimentare, în scopul excluderii unei eventuale omisiuni, neclarităţi şi a necesităţii de emitere în acest sens, a unei hotărâri suplimentare, în conformitate cu art. 249, 250 din Codul de procedură civilă. Aceasta se explică prin aceea că termenul „a stabili legalitatea alegerilor" nu este sinonimul termenului „a confirma legalitatea alegerilor". Doar pentru a decide asupra soluţiei de confirmare a legalităţii alegerilor, este necesar de a se întreprinde măsurile cuvenite, întru stabilirea legalităţii acestora.

34. Suplimentar la cele menţionate, se precizează că, în vederea confirmării alegerilor locale, Consiliile electorale de circumscripţie urmează să transmită instanţei de judecată, în a cărei rază se află, următoarele acte:

- procesul-verbal privind totalizarea rezultatelor votării;
- procesele-verbale privind rezultatele numărării voturilor cu anexe;
- raportul consiliului electoral de circumscripţie;
- rapoartele birourilor electorale ale secţiilor de votare.

La acestea se anexează cererile şi contestaţiile însoţite de hotărârile adoptate cu privire la soluţionarea lor, registrele de evidenţă a contestaţiilor.

La fel, documentele şi materialele electorale împachetate şi sigilate:

a) buletinele de vot valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral;

b) buletinele de vot nevalabile, neutilizate şi anulate;

c) listele electorale de bază şi pentru votarea la locul aflării cu cererile privind solicitarea votării la locul aflării, certificatele medicale şi listele electorale suplimentare cu certificatele pentru drept de vot, în baza cărora au votat alegătorii;

d) certificatele pentru drept de vot neutilizate şi anulate, actul de primire/predare a certificatelor pentru drept de vot, registrul de evidenţă a eliberării certificatelor pentru drept de vot şi actul de anulare a certificatelor;

e) în cazul alegerilor locale generale: listele consilierilor aleşi, listele candidaţilor supleanţi, şirurile descrescătoare pentru fiecare circumscripţie electorală.

Astfel, instanţa de judecată va verifica corespunderea setului de documente prezentate şi, în cazul identificării lipsei oricăror acte, va solicita organului electoral, în mod obligatoriu, prezentarea acestora.

35. Cererile şi contestaţiile depuse la biroul electoral cu privire la încălcările legislaţiei electorale ce pot influenţa legalitatea alegerilor, repartizarea voturilor şi atribuirea mandatelor se examinează concomitent cu materialele privind confirmarea legalităţii alegerilor, validarea mandatelor şi confirmarea listelor candidaţilor supleanţi.

În asemenea cazuri, instanţa judecătorească este obligată să informeze petiţionarii despre locul, data şi ora judecării pricinii, însă neprezentarea acestora nu împiedică judecarea ei în fond.

Dacă cererea cu privire la contestarea legalităţii alegerilor este depusă direct în instanţa judecătorească, aceasta va decide conexarea cererii în acelaşi proces cu materialele depuse pentru confirmarea legalităţii alegerilor, informând petiţionarul despre locul, data şi ora examinării pricinii.

La solicitarea persoanelor interesate, instanţa de judecată poate decide renumărarea voturilor, în cazul în care există probe concludente şi pertinente, care pot să confirme că renumărarea voturilor poate schimba rezultatele votării.

36.În cazul în care persoana aleasă în calitate de primar sau consilier deţine funcţiile prevăzute la art. 7 din Legea privind statutul alesului local, ea este obligată să prezinte instanţei consimțământul său de a fi validată în calitate de primar sau consilier (art. 135 alin. (3) din Codul electoral).

În situaţia dată, instanţa va valida, după caz, mandatul de primar sau mandatul de consilier. În cazul validării mandatului de primar, instanţa va exclude candidatul respectiv din lista consilierilor, validând în locul lui un alt consilier, conform listei prezentate de organul electoral.

37.Potrivit art. 135 alin. (2) din Codul electoral, instanţa de judecată, în termen de 10 zile de la data primirii rapoartelor consiliilor electorale de circumscripţie şi documentelor necesare, confirmă sau infirmă printr-o hotărâre legalitatea alegerilor din fiecare circumscripţie electorală şi transmite, în termen de 24 de ore după adoptarea hotărârii, câte o copie a acesteia, Comisiei Electorale Centrale şi consiliilor electorale de circumscripţie respective, care publică rezultatele definitive.

La fel, instanţa de judecată din raza consiliului electoral de circumscripţie, în termen de 10 zile de la data primirii raportului privind efectuarea referendumului, la care se anexează procesele-verbale ale consiliului electoral de circumscripţie şi ale birourilor electorale ale secţiilor de votare, precum şi toate contestaţiile, însoţite

de note cu privire la modul de soluţionare a lor, confirmă sau infirmă legalitatea efectuării referendumului local şi rezultatele acestuia.

38.Deci, examinând materialele prezentate, cererile şi contestaţiile petiţionarilor, precum şi audiind explicaţiile părţilor, instanţa judecătorească:

- confirmă sau infirmă legalitatea alegerilor din circumscripţia electorală respectivă;
- validează mandatele consilierilor şi primarilor aleşi;
- confirmă lista candidaţilor supleanţi.

Instanţa de judecată nu va confirma rezultatele alegerilor locale din circumscripţia respectivă, în cazul constatării unor încălcări comise în timpul alegerilor sau la totalizarea rezultatelor, dacă aceste încălcări au influenţat rezultatele alegerilor.

În baza art. 137 din Codul electoral, alegerile se vor declara nule, dacă în cadrul operaţiilor electorale au fost comise încălcări ale Codului electoral, care au influenţat rezultatele votării şi atribuirea mandatelor. Hotărârea cu privire la declararea alegerilor nule se adoptă de către Comisia Electorală Centrală, în baza hotărârilor instanţelor de judecată respective.

În context, nu orice încălcare a prevederilor legale electorale poate conduce la declararea alegerilor nule. În atare situaţii este important, ca aceste încălcări să fie semnificative şi să influenţeze rezultatele alegerilor. În particular: coruperea alegătorilor; falsificarea proceselor-verbale ce vizează numărul de alegători incluşi în listele electorale; numărul de alegători care au participat la votare; suplinirea de liste etc.

39.Instanţa de judecată, în a cărei rază teritorială s-a desfăşurat referendumul local, îl poate declara nul în toată circumscripţia respectivă sau în anumite secţii de votare, dacă în timpul votării sau în timpul numărării voturilor au fost comise încălcări grave ale legislaţiei electorale, care au influenţat rezultatele referendumului (art. 200 din Codul electoral).

Alegerea Preşedintelui Republicii Moldova

40.La 04.03.2016, Curtea Constituţională a pronunţat Hotărârea privind controlul constituţionalităţii unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 05.07.2000 ce vizează modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova (modul de alegere al Preşedintelui RM), prin care a fost restabilit dreptul cetăţenilor Republicii Moldova de a-şi alege Preşedintele.

Condiţiile speciale pentru candidaţii la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova sunt prevăzute de art. 99 din Codul electoral. Astfel, poate fi ales în funcţia de Preşedinte al RM cetăţeanul Republicii Moldova care are vârsta de 40 de ani împliniţi în ziua alegerilor, a locuit sau locuieşte permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puţin de 10 ani, posedă limba de stat şi îndeplineşte condiţiile prevăzute de Codul electoral.

Luând în consideraţie dispoziţiile art. 101, 104, 105, 107 din Codul electoral, toate litigiile care pot apărea în cadrul alegerilor prezidenţiale, se vor examina, conform procedurii stabilite de Capitolul 12 din Codul electoral.

Dispoziţii finale

41.Hotărârile judecătoreşti privind examinarea şi soluţionarea litigiilor electorale, emise în primă instanţă, supuse apelului, rămân definitive şi executorii, după examinarea pricinii în apel.

Hotărârile judecătoreşti cu privire la admiterea sau respingerea cererii ce ţine de înregistrarea grupului de iniţiativă pentru desfăşurarea referendumului local de revocare a primarului, pronunţate în procedura specială, se vor supune căilor de atac, în condiţiile şi termenele stabilite de Codul de procedură civilă.

42.În situaţia în care prevederile Codului electoral conţin termene restrânse de contestare a actelor judecătoreşti în instanţele ierarhic superioare, instanţele judecătoreşti vor pronunţa, din start, hotărâri motivate.

43.Articolul 18 alin. (4) din Codul electoral reglementează că hotărârile Comisiei Electorale Centrale se plasează, în termen de 24 de ore de la adoptare, pe site-ul oficial al Comisiei Electorale Centrale şi se publică, în termen de 5 zile, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, iar art. 28 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ prevede că hotărârea irevocabilă a instanţei de contencios administrativ privind anularea, în tot sau în parte, a actului administrativ ilegal, a cărui intrare în vigoare a fost condiţionată de publicarea în sursa oficială, precum şi hotărârea irevocabilă asupra excepţiei de ilegalitate se publică în aceeaşi sursă.

Prin urmare, în cazul anulării hotărârii Comisiei Electorale Centrale, instanţa obligă Comisia Electorală Centrală să plaseze pe site-ul său şi să publice în Monitorul Oficial al RM hotărârea instanţei de judecată, în termenul enunţat.

44.Se abrogă Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 2 din 15.11.2010 cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei electorale.

Preşedintele
Curţii Supreme de Justiţie **Mihai Poalelungi**

Chişinău,
26 septembrie 2016
nr. 4

Anexă:

Acte normative interne:

1. Constituţia Republici Moldova din 29.07.1994, republicată în MO al RM nr. 78/140 din 29.03.2016;
2. Codul electoral nr. 1381-XIII din nr. 21.11.97, cu modificările ulterioare, publicat în MO al RM nr. 81/667 din 08.12.1997, republicat în MO al RM nr. 277-287/585 din 26.08.2016;
3. Codul de procedură civilă al RM, Legea nr. 225-XV din 30.05.2003;
4. Legea contenciosului administrativ nr. 783-XIV din 10.02.2000, cu modificările ulterioare, republicată în MO, ediţie specială din 03.10.2000;
5. Legea cu privire la administraţia publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006, MO al RM nr. 32-35/116 din 09.03.2007;
6. Legea privind aprobarea Regulamentului-cadru privind constituirea şi funcţionarea consiliilor locale şi raionale nr. 457-XV din 14.11.2003, MO al RM nr. 248-253/998 din 19.12.2003;
7. Legea privind statutul alesului local nr. 768-X1V din 02.02.2000, MO al RM nr. 34/231 din 24.03.2000;
8. Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr. 344- XIII din 23.12.1994, MO al RM nr. 3-4 art. 51 din 14.01.1995;
9. Legea privind statutul municipiului Chişinău nr. 431-XIII din 19.04.1995, MO al RM nr. 31-32 /340 din 09.06.1995;
10. Legea cu privire la partidele politice nr. 294-XVI din 21.12.2007, MO al RM nr. 42-44/119 din 29.02.2008;
11. Legea cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi nr. 5-XVI din 09.02.2006, MO al RM nr. 47-50/200 din 24.03.2006;
12. Hotărârea Curţii Constituţionale a RM nr. 7 din 04.03.2016 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea şi completarea Constituţiei RM (modul de alegere a Preşedintelui, sesizarea nr. 48b/2015), MO al RM nr. 59-67/10 din 18.03.2016;
13. Regulamentul cu privire la activitatea Comisiei Electorale Centrale, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 137 din 14 februarie 2006, cu modificările ulterioare, MO al RM nr. 39-42/136 din 10.03.2006;
14. Regulamentul privind procedura de examinare şi soluţionare a contestaţiilor de către organele electorale în perioada electorală, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3353 din 20.07.2010, MO al RM nr. 141-144/516 din 10.08.2010;
15. Regulamentul cu privire la activitatea persoanelor de încredere ale concurenţilor electorali, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 382 din 12 decembrie 2006, MO al RM nr. 1-2/13 din 05.01.2007;
16. Regulamentul privind statutul observatorilor şi procedura de acreditare a acestora, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332 din 24.10.2006, MO al RM nr. 168-169/571 din 27.10.2006;

17. Regulamentul privind modul de publicare şi actualizare a materialelor informative pe pagina web oficială a Comisiei Electorale Centrale, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1347 din 10.07.2012, MO al RM nr. 170-174/1018 din 17.08.2012;
18. Regulamentul cu privire la activitatea grupului de iniţiativă privind desfăşurarea referendumului republican, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4315 din 20 noiembrie 2015, MO al RM, nr. 347-360/2689 din 25.12.2015;
19. Regulamentul privind întocmirea, administrarea, difuzarea şi actualizarea listelor electorale, adoptat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2674 din 25 septembrie 2014, modificat şi completat prin Hotărârea CEC nr. 2948 din 17 noiembrie 2014, nr. 3376 din 12 mai 2015, MO al RM, nr. 313-318/1479 din 17.10.2014;
20. Regulamentul privind finanţarea campaniilor electorale, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3352 din 4 mai 2015, MO al RM, nr. 161-165/1071 din 26.06.2015;
21. Regulamentul privind modalitatea plasării publicităţii electorale şi de promovare politică pe panourile publicitare, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3328 din 28 aprilie 2015, MO al RM nr. 131-138/919 din 29.05.2015;
22. Regulamentul privind activitatea consiliului electoral de circumscripţie, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2688 din 7 octombrie 2014, modificat şi completat prin Hotărârea CEC nr. 3310 din 22 aprilie 2015, MO al RM, nr. 333-338/1552 din 07.11.2014;
23. Regulamentul cu privire la activitatea birourilor electorale ale secţiilor de votare, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2689 din 07.10.2014, MO al RM, nr. 333-338/1553 din 07.11.2014;
24. Regulamentul cu privire la Registrul de stat al alegătorilor, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2974 din 19 noiembrie 2014, MO al RM, nr. 11-21/73 din 23.01.2015;
25. Regulamentul privind modul de întocmire, autentificare, prezentare şi verificare a listelor de subscripţie, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2682 din 1 octombrie 2014, MO al RM nr. 333-338/1546 din 07.11.2014;
26. Regulamentul cu privire la procedura de ridicare şi validare a mandatelor de consilier, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1931 din 23 aprilie 2013, modificat şi completat prin Hotărârea CEC nr. 1977 din 21 mai 2013, MO al RM nr. 136-139, art. 931 din 28.06.2013;
27. Regulamentul cu privire la votarea cetăţenilor Republicii Moldova aflaţi peste hotarele ţării, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3375 din 27 iulie 2010, MO al RM, nr. 155-158/574 din 03.09.2010;
28. Regulamentul cu privire la accesibilitatea procesului electoral pentru persoanele cu dezabilităţi, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4463 din 26 ianuarie 2016, MO al RM nr. 90-99/499 din

08.04.2016;

29. Instrucţiunea cu privire la procedura de vot cu urna mobilă, aprobată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3391 din 30 iulie 2010, MO al RM nr. 150-152, art. 555 din 20.08.2010.

Acte internaţionale:

Tratatele Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU):

1. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului (DUDO) din 1948, RM a aderat la Declaraţie, prin HP nr. 217-XII din 28.07.1990;
2. Pactul internaţional cu privire la drepturi civile şi politice, adoptat la 16.12.1966 la New York, în vigoare pentru RM din 26.04.1993.

Convenţii:

1. Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale (CEDO), adoptată la Roma la 04.11.1950, a intrat în vigoare la 03.09.1953, în vigoare pentru RM din 12.09.1997;
2. Primul Protocol adiţional al Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale din 20.03.1952.

Documente de bază ale Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa *(OSCE):*

1. Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinţei privind dimensiunea umană a CSCE din 29.06.1990, RM a aderat, prin HP nr. 707-XII din 10.09.1991;
2. Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 21.11.1990, RM a aderat, prin HP nr. 707-XII din 10.09.1991;
3. Documentul Reuniunii de la Moscova a Conferinţei privind dimensiunea umană, CSCE (1991);
4. Declaraţia Summit-ului de la Istanbul (1999);
5. Angajamentele existente privind desfăşurarea unor alegeri democratice în statele membre ale OSCE (2003).

Standarde electorale ale Uniunii Europene *(UE):*

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2000);
2. Carta europeana a autonomiei locale, semnată la Strasburg, la 15.10.1985, ratificată, prin HP nr. 1253-XIII din 16.07.1997;
3. Convenţia privind participarea străinilor la viaţa publică la nivel local (1992);
4. Comunicarea Comisiei Europene privind acordarea asistenţei electorale şi observarea alegerilor (2000);
5. Comunicarea Comisiei Europene către Consiliul şi Parlamentul European privind rolul Uniunii Europene în promovarea drepturilor omului şi democratizarea ţărilor terţe (2001);

6. Acordul de la Cotonou (Acordul de parteneriat între Uniunea Europeană şi ţările din Africa, Caraibe şi Pacific) (2000);
7. Comisia Europeană pentru Democraţie prin Drept (Comisia de la Veneţia):
   - Codul bunelor practici în materie electorală (2002);
   - Orientări privind finanţarea partidelor politice (2003).